

SOĞUK SAVAŞ SONRASI MOĞOLİSTAN-RUSYA İLİŞKİLERİ

MONGOLIA-RUSSIA RELATIONS AFTER COLD WAR

Assistant Professor Dr. Demet Şefika MANGIR

Selcuk University, Department of International Relation, Konya / TURKEY,
ORCID: 0000-0002-2542-8551

PhD Candidate Aitolkhyn SYERİKBOL

Selcuk University, Department of International Relation, Konya / TURKEY,
ORCID: 0000-0002-3681-9646

ÖZET

Moğolistan ile Rusya arasındaki ilişki zamana bağlı olarak değişime uğramıştır. 1990 öncesi, SSCB dönemindeki Rusya ile Moğolistan arasındaki ilişkiler, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonraki Moğolistan, Rusya ilişkisinden tamamen farklıdır. Sovyetler Birliği dönemindeki siyasi ilişkileri Moğolistan açısından değerlendirildiğinde kısıtlanmış, bağımlı ve Moğolistan'ın uydu bir devlet gibi hareket ettiği ilişki hali gözlemlenmektedir. Doğu Bloğunun dağılmasından sonra Moğolistan Hükümeti uluslararası alanda bağımsız bir ülke olarak, Rusya Federasyonu ile ilişkisini denge politikası çerçevesinde tutması gereken oyuncularından biri olarak düzenlemektedir. İki ülke arasındaki hem ekonomik hem siyasi ilişkiler 1990 öncesi dönem ve Sovyetler Birliğinin dağılması sonrası Moğolistan Cumhuriyetinin küçük devletler yaklaşımına uygun olarak yürüttüğü denge politikası ve Rusya Federasyonu'nun Sovyetler Birliği sonrası politikaları çerçevesinde yorumlanacaktır.

Anahtar Kelime: Moğolistan Dış Politikası, Sovyetler Birliği, Denge Politikası, Rusya Federasyonu

ABSTRACT

The relationship between Mongolia and Russia has been subject to change depending on time. Before 1990, in the USSR period the relations between Russia and Mongolia were completely different from the next stage of relations between Mongolia and Russia, when the Soviet Union broke up. From Mongolian perspective the political relations in the period of the Soviet Union were restrict ed and dependent that made Mongolia to act as a satellit estate. After the disintegration of the Eastern Bloc, the Government of Mongolia as an internationally independent country, organized its relationship with the Russian Federation in a way that it could maintain its balance policy. Both economic and political relations between the two countries will be interpreted in the pre-1990 period and after the dissolution of the Soviet Union with in the framework of the balance policy of the Republic of Mongolia that we reconducted in accordance with the approach of the small states as well as with in the framework of the post-Soviet policies of the Russian Federation.

Keywords: Mongolian Foreign Policy, Soviet Union, Balance Policy, Russian Federation

1. GİRİŞ

İki ülke arasındaki siyasi, ekonomi ve askeri alandaki ilişkiler o dönemden bu zamana kadar değişen koşullar ile hala devam etmektedir. Moğolistan ve Rusya ilişkileri ile ilgili tarihi kaynaklara baktığımız zaman 13. Yüzyıla dayandığını ve bu süreç içerisinde iki ülke arasında 1223 yılında “Kalka Nehir Savaşı”, 1380 yılında “Kulikovo Savaşı” gibi savaşların gerçekleşmiş olduğunu görebilmekteyiz. Moğol İmparatorluğu uzun bir süre Ruslara karşı bölgesel hakimiyet sağlamıştır. Buna örnek olarak Rusların, Moskova ve Kiev gibi önemli merkezlerin Moğolların kontrolü altında olduğunu

söyleyebiliriz. İki ülke arasındaki tarihi kaynaklara bakıldığında Moğollar bu dönemlerde sadece hakimiyet kurmakla kalmamış, o zamanın siyasi ve ekonomik ilişkilerini düzenleyen bir güç olarak da bilinmektedir. Örnek olarak, Altın Ordu, Avrasya'dan geçen karavan ağlarını korumuş ve görece istikrar getirmiş olduğunu gösterebiliriz. İpek Yolu aracılığıyla Çin ekonomisinin içine Rusya'nın dahil olmasını sağlayarak yeni ticaret fırsatını sunmuştur (Hosking, 2006: 84). Bundan hareketle şunu söyleyebiliriz ki, "Soğuk Savaş" döneminde SSCB, Moğolistan'ı hem siyasi hem ekonomik anlamda etkilediği kadar, 13. ve 14. yüzyıllarda Moğol İmparatorluğu da o zamanki Rusya'yı her alanda etkileyen önemli bir güç sayılmıştır. Moğolistan'ı bugünün algısı ile küçük ve fakir bir ülke olarak algılamadan, zamanında güçlü bir İmparatorluk olduğunu da unutmamalıyız.

Çarlık Rusya'nın son döneminden başlayan değişiklik ile Rusya, Moğolistan'ı hakimiyeti altına almaya başlamıştır. Özellikle "Soğuk Savaş" döneminde Doğu Bloğu sayılan SSCB, 1990'a kadar Moğolistan'a siyasi, ekonomi, sosyal ve askeri alanda hükmetmiştir. Eskiden Moğolistan hakimiyeti altında yer alan Rusya Federasyonu, bugün ise dünyanın en büyük güçlerinden biri olarak görülmektedir. Bugünkü iki ülke arasındaki ilişkileri daha iyi anlamamız için dört bölüme ayırarak incelemekte fayda vardır. Bunlardan ilki ise 1911-1920 arası dönem, birinci bölüm olarak bilinen bu süreç hem Moğolistan'ın bağımsız bir ülke olma çabasını anlatan hem de Moğolistan üzerindeki Rusya'nın izlediği bazı politika açısından önemli sayılmaktadır. Manchu İmparatorluğu tarafından 1691 yılında işgal edilen Moğolistan, 1911 yılında ilk kez egemen bir devlet olarak bağımsızlığını kazanmıştır. Fakat o dönemde Manchu İmparatorluğu dağıldıktan sonra kendini onun bir parçası olarak gören Çin, hem Moğolistan hem Tibet'i kendi egemenliği altında olduğunu belirtmiş ve Manchu İmparatorluğundan farklı olarak asimilasyon bir politika izlemeye başlamıştır. 1913 yılında Rusya ile Çin, Pekin'de bir araya gelerek Moğolistan'ı Çin'in bir otonom bölgesi olarak kabul etmişlerdir. 1917 yılında Bolşevikleri'in iktidara gelmesi ile Çarlık Rusya'sında yapılan bütün anlaşmalar geçersiz hale gelmiştir ve bunu fırsat gören Çin, Moğolistan'a askerlerini sokmaya başlamıştır. Moğollar, Çin'in egemenliği altından çıkabilmek için Ruslardan yardımı ile 1921'de ikinci kez bağımsızlığını kazanmıştır. Bu nedenle, birinci bölümü Moğolistan'ın Çin'den Rus eksenine geçiş yapan dönemi olarak adlandırabiliriz.

1921-1946 arası dönem de ise Moğolistan'da Rusların etkisi artmıştır. Rusya'nın Moğolistan'a yönelik olan politikası coğrafi konum ile stratejik mecburiyetinden dolayı kaynaklanmaktaydı (Batbayar, 2002: 21). Rusların politikası Moğolistan'ı bir ülke olarak desteklemek ve kendi kontrolü altına almaktı. İlk kez iki ülke arasındaki gelişmeler 1929 yılından itibaren gelişmeye başlamıştır ve başta ekonomik olmak üzere kültürel ve askeri gelişmelerin temeli atılmıştır. Fakat bunlara rağmen üçüncü bir devlet ile ithalat ve ihracatı SSCB aracılığı ile yapma kararı alınmıştır. 1930'lara geldiğinde Japonya ve Almanya gibi ülkeler SSCB için tehlike yaratan devletlerdi ve Moğolistan'ın coğrafi konumu SSCB için önemli hale gelmiştir. Bu nedenle de, 1936'da SSCB, Moğolistan ile "Karşılıklı Yardımlaşma Protokolü" imzalamıştır. Bu protokolün 2. Maddesinde "Anlaşmaya imza atan her iki taraf üçüncü devlet tarafından saldırıya uğradığı zaman askeri yardım olmak üzere her alanda yardım etmeye hazır olduğu" belirtilmiştir (Dugersuren, 1988: 47). 1939 yılında Japonya ile Moğolistan arasında gerçekleşen "KhlakhGolinDain" savaşta protokol sayesinde SSCB, askeri yardımı ile Japonya'yı yenilgiye uğratarak genişlemesini önleyebilmiştir (Byambasuren, <https://ubinfo.mn/read/3126>).

1946 ile 1990 arası yani SSCB'nin dağılmasına kadar uzanan dönem de ise, 11 Şubat 1945'te "Yalta Konferansında" Amerika, İngiltere ve SSCB, Moğolistan'ın statüsünün korunması kararını aldıktan sonra 1946 yılında Moğolistan'ı SSCB resmen tanımıştır (Byambajav, 2004: 56). Moğolistan'ın bağımsızlığının tanınması iki ülke arasındaki ilişkilerin daha da iyi yönde ilerlemesine neden olmuştur. Moğolistan bu dönemde Doğu Bloğunun sadık bir üyesi olmuştur. SSCB, Moğolistan'ı komünist bloğunun bir parçası olarak hem siyasi hem de ekonomi anlamda kontrol etmekteydi. Siyasi olarak dış dünyaya kapalı, ekonomik olarak Sovyetler Birliği'nin sağladığı kadarı ile gelişmiş bir ülkedydi.

1949 yılında SSCB ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında ittifak anlaşmasının imzalanması ile Moğolistan her konuda kendini güvence altında hissetmiştir. Bu anlaşmadan sonra her iki ülkenin Moğolistan'a yönelik ekonomik yardımları artmaya başlamıştır. Fakat Rusya'nın Çin ile ilişkileri belli bir süreden sonra çatışma haline gelmeye başlamıştır. SSCB ile Çin arasında olana anlaşmazlık sayesinde Moğolistan ekonomik alanda SSCB tarafından daha çok desteklenmeye başlamıştır. Ruslar, Moğolistan'a yönelik ekonomik yatırımları çoğaltmıştır. Örneğin, Rusya sınırına yakın olan Moğolistan'ın Erdenet şehrinde yer alan bakır fabrikası zaman ile iki ülke arasında sorun yaratmıştır.

Moğolistan'a doğru yapılan en büyük yatırımlar (600 milyon rublelik yatırım) 1973 ile 1981 yılları arasında yapılmıştır (Goyal, 1999: 634). 1986 yılında Gorbaçov'un Vladivostok'ta yaptığı konuşması Moğolistan'ın yeni dış politikasına geçişi ifade etmiştir. Vladivostok konuşmasında Moğolistan'dan askerlerini çekeceğini belirtmiştir (Sanders, 1996: 219). Bu konuşmadan sonra Moğolistan başta Çin ve ABD (1987'de diplomatik ilişki kurmuştur) olmak üzere küresel güçler ile ilişkilerini kurmuştur (<http://www.nytimes.com/1986/07/29/world/excerptsfrom-gorbachev-s-speech.html>). 1987'de SCB'nin çekilmesi ile iki ülke arasındaki ilişkilerde değişmiştir. Bu dönemde Moğolistan hem siyasi, hem ekonomik anlamda tamamen özgür fakat devleti zorlayıcı sorumluluklar içeren bir döneme dönüşmüştür.

Son ve dördüncü bölüm ise "Soğuk Savaş" sonrası günümüze kadar uzanan dönem olarak belirlenebilir. 1989'da Sovyetler Birliği iç sorunları ile ilgilenmeye başlamasıyla diğer ülkeler üzerindeki etkisi azalmaya başlamıştır. Doğu Bloğu'nun yıkılması ile Moğolistan uluslararası alanda bağımsız bir devlet olarak görülmeye başlamıştır. 1990 sonrası Moğolistan'da demokrasi rejimi ortaya çıkmış, piyasa ekonomisine geçiş yapmıştır. Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve ekonomik krizleri aynı zamanda Moğolistan'ı da derinden etkilemiştir. Moğolistan'da görev yapan Sovyet bilim adamları ülkeyi terk etmiş ve bunun sonucu olarak Sovyet desteği ile çalışmakta olan çok sayıda fabrika kapanmış, yapılmakta olan inşaatlar durdurulmuş ve işsizlik oranı ciddi anlamda artış göstermiştir. Bu dönemde Moğolistan'ın dış politikasının önceliğinde yeni bağımsızlığına kavuşan ülkeler (Orta Asya'daki beş ülke) ile hem siyasi hem ekonomik anlamda ilişkilerini geliştirmek yer almıştır. Moğolistan Cumhuriyeti "Soğuk Savaş" sonrası komşu ülkelere karşı üçüncü komşu olarak adlandırılan ABD, Japonya, Kore gibi devletler ile ilişkilerini geliştirerek dengeleme politikası izlemeye başlamıştır.

Bu bağlamda çalışmada Rusya ve Moğolistan arasındaki ilişkiler özellikle soğuk savaş sonrası yaşanan gelişmeler çerçevesinde ele alınmıştır.

2. MOĞOLİSTAN DIŞ POLİTİKASINDA RUSYA'NIN ÖNEMİ

İki ülke arasındaki siyasi ilişkilerin kökleri 13. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Cengiz Han döneminden başlayan siyasi ilişkiler zamanla pek çok değişime maruz kalmıştır. Özellikle Soğuk Savaş dönemi ile Soğuk Savaş sonrası dönemde iki ülke arasındaki ilişki birbirinden tamamen farklıdır. Bu değişen siyasi ilişkiye Moğolistan açısından bakacak olursak, Soğuk Savaş döneminde Moğolistan resmîyette bağımsız bir ülke olmasına rağmen dış politikada tamamen SSCB'ye bağlı ve Çin Halk Cumhuriyeti ile SSCB arasında tampon bir devlet halindeydi. Soğuk Savaş sonrası iki ülke arasındaki siyasi ilişki tamamen değişmişti. Moğolistan artık SSCB'ye bağlı uydu devlet değil, gerçek anlamda bağımsız bir ülke olarak uluslararası sistemde kendi yerini belirlemeye başlamıştır. SSCB'nin dağılmasından sonra Moğolistan Hükümeti demokrasiyi benimseyerek piyasa ekonomisine geçiş yapmıştır.

Soğuk Savaş sonrası Moğolistan dış politikasında Rusya'nın yeri değişmiştir. SSCB dağıldıktan sonra Rusya ile Moğolistan arasındaki ilişki daha çok ekonomik alanda ilerlemiştir. 1990'dan itibaren Moğolistan Doğu Bloğu'nun yıkılması ile uluslararası alanda çok kutuplu sisteme geçiş yapmıştır ve başta ABD, Çin olmak üzere büyük güçlerle ilişkilerini geliştirerek denge politikası izlemeye başlamıştır. Kısaca yorumlamak gerekirse, Rusya Federasyonu, Soğuk Savaş sonrası Moğolistan dış politikası ve ülkede demokratikleşmenin sağlanması açısından önemli oyuncu olduğunu söyleyebiliriz.

3. RUSYA DIŞ POLİTİKASINDA MOĞOLİSTAN'IN ÖNEMİ

Tarihsel seyirde Rusya her zaman değişim ve dönüşüme uğramıştır. Fakat bütün bunlara rağmen uluslararası alanda en büyük güçlerden biri olarak hayatta kalabilmiştir. Çarlık Rusya, Sovyetler Birliği dönemi ve daha sonra Rusya Federasyonu olarak değişen bu devlet, hem bölgede hem de uluslararası alanda oldukça önemli bir oyuncudur.

Rusya'nın dış politikasında Moğolistan'ın önemini temel üç başlık üzerinden anlatabiliriz. Bunlardan biri ekonomik, ikincisi askeri ve üçüncüsü ise lojistikdir. Moğolistan'ın madencilik sektörü ve yeraltı kaynakları Rusya için önemli unsurlardan biri olarak görülmektedir. Bu bağlamda iki ülke arasındaki ekonomik ilişkileri ve Rusya için Moğolistan'ın ekonomik önemi irdelenecektir. Rusya dış politikasında Moğolistan lojistik öneme sahiptir. Rusya'nın amacı, Moğolistan'ı bir ülke olarak desteklemek ve kendi kontrolü altına alarak, Trans Sibiryadaki ulaşım bölgesini ve doğal kaynaklarına bağlı olarak üretim kaynaklarını da kontrolü altına almaktır. Moğolistan'ın en büyük sorunlarından biri de coğrafi

konumudur. Asya kıtasının tam merkezinde yer alan Moğolistan'ın dış politikasını olumsuz etkileyen iki büyük güç bulunmaktadır. Bu devletlerden biri Moğolistan'ın Kuzeyinde yer alan Rusya Federasyonu diğeri ise Güney komşusu Çin Halk Cumhuriyetidir.

1930'lara geldiğinde Japonya ve Almanya gibi ülkeler SSCB için tehlike yaratan devletlerdi ve Moğolistan'ın coğrafi konumu SSCB için önemli hale gelmiştir. Bu nedenle de, 1936'da SSCB, Moğolistan ile "Karşılıklı Yardımlaşma Protokolü" imzalamıştır. Bu protokolün 2. Maddesinde "Anlaşmaya imza atan her iki taraf üçüncü devlet tarafından saldırıya uğradığı zaman askeri yardım olmak üzere her alanda yardım etmeye hazır olduğu" belirtilmiştir. Bundan hareketle şunu diyebiliriz ki, Moğolistan'ın coğrafi konumu Rusya'nın hem ekonomisi hem de güvenliği açısından önem arz etmektedir. Moğolistan bulunduğu konum nedeni ile herhangi bir askeri ayaklanma için önemli bir müdahale alanı olarak görülmektedir.

4. SOĞUK SAVAŞ SONRASI MOĞOLİSTAN-RUSYA SİYASİ İLİŞKİLERİ

Moğolistan ve Rusya arasındaki diplomatik ilişkiyi Soğuk Savaş dönemi ve Soğuk Savaş sonrası dönem olarak iki kısımda inceleyebiliriz. 1990 sonrası Rusya'nın yeni rejimi ile birlikte dış politikası da değişime uğramıştır. Bu nedenle, iki ülke arasındaki siyasi ilişkiyi iki başlık üzerinden okumamız gerekmektedir.

1989 yılından itibaren Sovyetler Birliği iç sorunları ile baş başa kaldıktan sonra Moğolistan üzerindeki etkisi giderek zayıflamaya başlamıştır. Bu dönemde Moğolistan'ın demokratikleşmesi ve piyasa ekonomiye geçişi iki ülke arasındaki ilişkiyi resmi bir konuma taşımıştır. Moğolistan demokratikleşmeyi kısa bir süre içerisinde tesahup ederek, uluslararası alanda buna bağlı hareketlerle kendini kabul ettiren modern bir devlete dönüşmüştür. Buna örnek olarak, 2017 yılındaki verilerde Moğolistan'ın %85 özgürlük puan aldığını görmekteyiz (<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2017/mongolia>).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Moğolistan'ın Rusya Federasyonu ile ilişkilerinde, genel politikası olan denge politikası ile küçük devletler yaklaşımının yanı sıra Rusya ile Sovyetler Birliği sonrası dönemi için farklı öncelikler de vardı (Karaman, 2017). Moğolistan diplomasisinin önceliğinde, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile ortaya çıkan dış ilişkilerdeki boşluğu doldurmak, yeni ortaya çıkan başta Rusya Federasyonu olmak üzere diğer devletler ile her alanda ilişkisini geliştirmek yer almıştır (Batbayar, 1998: 42). Rusya, Moğolistan Cumhuriyeti için ne kadar tehdit algısı oluşturan ülke olsa da, vazgeçilmeyecek kadar da önemli devletlerden biridir. Moğolistan 1990'ların başından itibaren Rusya'yı ziyaret ederek iki ülke arasındaki ilişkiyi devam ettirmek amaçla bir takım görüşmeler ve anlaşmalar yapmaya çalışmıştır.

1990 sonrası iki ülke arasındaki ilk adımlar 1990-1992 arası gerçekleşmiştir. Lakin, bu dönem içerisinde yapılan ikili anlaşmaların bir kısmı uygulanmamıştır. Bunun nedeni, bir bakımdan her ikisinin de ticari ödemeler ve borçlar konusunda anlaşmazlığı, diğer bir bakımdan ise Rusya'da yaşanan siyasi istikrarsızlıktır (Dugersuren ve Khosbayar, 1988: 54). Aynı dönemde iki ülke arasındaki yaşanan sorun sadece borç olmaksızın kaçakçılık, sınır ihlali, sınırdaki askerlerin öldürülmesi gibi pek çok sınır sorunları da yaşanmaktaydı.

Moğolistan Cumhuriyeti, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından yaklaşık 10 ay önce SSCB'yi ziyaret etmiştir. Ziyaret iki ülke arasında "Dostluk ve İyi Komşuluk İşbirliği Deklarasyonu"nu imzalamak amaçlı Şubat 1991 yılında, Moğolistan Başbakanı D. Byanbasuren ile SSCB Başbakanı V. S. Pavlov ve Rusya Federasyonu Bakanlar Kurulu Başkanı olan İ. S. Sylaev arasında gerçekleşmiştir. Moğolistan Başbakanı D. Byambasuren görüşme esnasında Rusya'ya olan borcunun ödenmesi, Rus ürünlerinin ülkeye transfer edilmesi ve iki devlete ait ortak fabrikaların faaliyetlerinin artırılması gibi sorunların çözülmesini belirtmiştir.

1992 yılında Moğolistan politikasının önceliğinde iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin normal olması ve başkanlar arasında görüşmelerin düzenlenmesi yer almıştır. Başbakan Byambasuren yaptığı ziyaretinde Moğolistan'a gelen Rus petrolünün aksamaması konusunda anlaşma imzalamıştır ve 1992 yılından itibaren 4 ay boyunca Moğolistan petrol ile petrol ürünlerinin sadece %21'ni ithal edebilmiştir. İki ülke arasındaki zirve görüşme Mayıs 1992'de Rusya Federasyonu Başkanı Yeltsin'in Sibirya'yı

(Moğolistan'ın komşu bölgesi) ziyaret etmesi ile gerçekleşmiştir. Yeltsin, bu dönemde imzalanan ikili anlaşmaları zirve görüşmesinin ilk adımları olarak belirtmiştir (Batbayar, 1993: 65).

Eylül 1992 yılında Moğolistan topraklarından Sovyet askerlerinin çekilmesinden sonra Moğolistan Çin ile ilişkilerini geliştirmek istediğini belirtmiştir. Rusya Federasyonu ile olduğu gibi Çin Halk Cumhuriyeti ile de dengeli yani iki ülke arasında tarafsız politika izleyeceğini belirtmiştir. Önceki dönemlerdeki gibi topraklarını bu iki devlete kullandırtmayacağını belirten Moğolistan'ın bu politikasını komşu devletler memnuniyetle kabul etmiştir (Batbayar, 2002: 101).

1993 yılında Moğolistan Başkanı P. Ochirbat, Rusya Federasyonunu ziyaret ederek Yeltsin ile zirve görüşmesi yapmıştır. Moskova şehrinde gerçekleşen bu görüşme esnasında 1966 yılında imzalanan "Karşılıklı Askeri Yardımda Bulunmak" anlaşmasının yerine yeni bir anlaşma imzalanmıştır ve bu adım görüşmenin en önemli gelişmelerinden biri olmuştur (Tumurchuluun, 1999: 280). Bu anlaşmanın 4. Maddesinde, "Her iki taraf herhangi bir siyasi veya askeri ittifak kurmayacakları ve taraflar birbirinin bağımsızlığını, egemenliğine karşı üçüncü devletler ile herhangi bir anlaşma imzalamayacakları" vurgulanmıştır. Moğolistan Cumhuriyetinin nükleer silahsız serbest bir bölge olduğunu Rusya Federasyonu kabul ederek, Moğolistan'ın bağımsızlığı ile egemenliğine karşı gelmeyeceğini söylemiştir. 1993 yılında iki devlet Başkanı arasında yapılan bu görüşme olumlu geçmesine rağmen iki devlet arasındaki borç sorunu hala devam etmekteydi (Batbayar, 1994: 44).

1993'te başlayan iki devlet arasındaki yeni siyasi ilişkiler, Moğolistan'ın demokratikleşmesinin yanı sıra çok kutuplu sistem içerisinde gelişmiştir. Moğolistan artık uluslararası alanda bağımsız bir devlet olarak tek başına karar vermeye başlamış ve diğer büyük güçlerle de dengeli ilişki kurmaya yönelmiştir.

Rus akademisyenleri bu dönemdeki iki ülke arasındaki ilişkiyi değerlendirerek, Moğolistan'da eski komünist partisinin iktidara gelmesi ile ülkede yaşanan büyük ekonomik krizler, Moğolistan Cumhuriyetinin, Rusya Federasyonu ile olan ilişkisinde Moğolistan çıkarına olduğunu düşünmektedir (Eugene ve Natasha, 1994: 95). İktidarın demokrasi ve piyasa ekonomisine bağlı kalması Rusya ile olan ilişkilerin gelişmesini sağlamıştır (Byambajav, 2004). Moğolistan için Rusya her zaman önemli bir ticaret ortağı olarak gelmiştir. Lakin, bu devletler arasındaki ticaret boyutu giderek azalmıştır. Moğolistan'daki bazı endüstrilerin özelleştirilmesi ile petrol araştırmalarında Rusya yardımcı olmuştur. Soğuk Savaş döneminden kalan Moğolistan'daki bazı fabrikalar ortak mal haline gelmiştir. Moğolistan ülkesinde yaşanan büyük ekonomik krizlerinden Rusya Federasyonu yardımı ile kurtulabileceğinin farkındaydı.

İki ülke arasındaki ilişkileri değerlendiren Moğolistan'daki akademisyenler ise Moğolistan'ın Rusya Federasyonu için en düşük kazanç sağlayan devlet olduğunu söylüyorlar (Bayarkhuu, 1998: 69). Buna örnek olarak Rusya Federasyonunun 1993 yılından beri uygulayan dış politikasını gösterebiliriz. Rusya Federasyonunun Dış Politika Konseptinin 3. bölümünde dış politika yöntemleri belirlenmiştir. Bu bölümün altıncı kısmında Asya Pasifik ülkelerine yürütülecek politikalar sıralanmaktadır. Sırasıyla başta ABD, Çin Halk Cumhuriyeti, Japonya, Kore Adaları, ASEAN ve son olarak Moğolistan ile Vietnam yer almaktadır. Buradan da görebildiğimiz gibi Rusya Federasyonunun Moğolistan'a verdiği önemi görebiliriz.

Nisan 1995 yılında Moskova'da Moğolistan Başbakanı P. Jasrai ile Rusya Başbakanı V. S. Çemnovirdin aralarında görüşme düzenlenmiştir. Bu ziyaret esnasında toplam on tane anlaşmaya imza atılmıştır. Bunlar başta ekonomi ve ticari ilişkiler ile ilgili protokolü ve iki ülke arası bilimsel, kültürel, iletişim işbirliğinin düzenlenmesi, karşılıklı gezilerin düzenlenmesi gibi konularda yapılan anlaşmalardır. Her iki devlet ticaretin çözümü için acil harekete geçeceklerini belirtmiş ve Rusya Federasyonu inşaat işleri ile altın işleri ile ilgili gereken projelere katılabileceğini ve bazılarını kredi sağlayacağını belirtmiştir (Batbayar, 2002: 104).

1990'dan sonra iki ülke ilişkileri uzun bir süre durgunluk dönemine girmiştir. Yukarıda belirttiğimiz üzere ne kadar görüşmeler yapılıyor olsa da devletler arasındaki durgunluk devam etmekteydi. Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra ortaya çıkan iki ülke arasındaki en büyük sorunlardan biri de Moğolistan'ın SSCB'ye olan borç sorunuydu. 1992-1996 arası dönem Moğolistan Başbakanı olan P. Jasrai'nin izlediği politika ile yeni bir sorun ortaya çıkmıştır. Moğolistan'ın diplomatik ve resmi pasaportu hariç diğer pasaport (E kategorideki pasaport) ile Rusya'ya girmek yasaklanmıştır. İki ülke arasında sorunlara vize sorunu eklenmiştir. Jasrai'dan sonra gelen başbakan Bagibandi bu sorunla

yakından ilgilenmektedir. Moğolistan vatandaşlarının çoğu eleştiride bulunmuştur. Vize sorunu ile ilgili Moğolistan anlaşma taslağını iki kere Rusya'ya sunmuştur. Biri Şubat 1997 yılında diğeri ise 1998'de sunulmuş olan anlaşma taslağına 1999 yılında Rusya Dış İşler Bakanı vizenin tamamen kaldırılmasını kabul edemeyeceklerini, Avrupa ülkeleri ve Rusya'da eğitim gören öğrenciler ve tedavi görmek amaçla bu ülkelere gitmek isteyen insanların vizeden muaf edilebileceklerini belirtmiştir (Byambajav, 2004). Moğolistan'da bazı bilim adamları bu konu ile ilgili şu şekilde değerlendirmiştir, "İki ülke arasındaki borç sorunu, Soğuk Savaş döneminde SSCB'nin Moğolistan'da iken ülkeye verdiği zararlar, tarihteki lekeleri silme konusunda yarım bırakılan çalışmalar gibi problemler çözüme uğrayamamıştır. Bu problemleri ortadan kaldırmak konusunda Rusya Federasyonu hazır olmamaktadır" şeklinde eleştirilerde bulunmuştur (Bayarkhuu, 1996: 26).

Kasım 1996'da Rusya Dışişleri Bakanı YevgeniPrimakov, Moğolistan'ı ziyaret etmiştir. Bu ziyaretin amacı ise iki ülke arasındaki ilişkinin durgunluğuna son vermektir. Görüşme esnasında iki ülke arasındaki büyük sorun olan borç konusu ana başlık olmuştur. Primakov borç konusunda borç alındığı dönemin şartlarını göz önünde bulunduracağını, ödeme konusunda hiçbir baskıda bulunmayacağını ve 2000 yılından başlayarak ödeyebileceklerini kabul etmiştir. Bu görüşme Rusya'nın Moğolistan'a yönelik aktif bir politika izlemesinin başlangıcıydı (Ginsburg, 1997: 63). Bu görüşme olumlu olmasına rağmen iki ülke arasındaki ilişkinin ilerlemesini sağlayamamıştır.

Moğolistan ile Rusya arasında diplomatik ilişki kurulduğundan, SSCB dağılmasına kadar yaklaşık 1075 anlaşma imzalanmıştır. 1996 yılında bu anlaşmaları gözden geçirme faaliyetleri başlamıştır. Bununla beraber aynı yıl içerisinde Pekin'de, Rusya Federasyonu, Moğolistan ve Çin Halk Cumhuriyeti arasında Moğolistan'ın batı ile doğu sınırını belirleyen protokol imzalanmıştır. Bu protokol sınır çizgileri belirleye ilk çalışma olarak bilinmektedir. Moğolistan'ın, Kuzey komşu ile 3485 km sınır bölgesinde toplam 29 hudut kapısı bulunmaktadır. Bu kapıların dokuzu transit geçiş, dördü ise kargo ve trafik amaçlı kullanılmaktadır (Ariyunzaya, 2002: 92).

1996 yılında Moğolistan, ABD ile ilişkisini komşu devletleri ile olan ilişki düzeyinde bulundurmasından Rusya'yı rahatsız olmaya başlamıştır (Batbayar, 2002: 107). Moğolistan'da 1996 yılında gerçekleşen seçim ile ilk kez iktidara gelen Moğolistan Demokratik Koalisyon Hükümeti borç sorunu, iki ülke arasındaki vize sorununu çözmek ve Moğol ihrac ürünlerin vergilerinin azaltılması konularında çözüm bulmaya hareketlenmiştir. Buna bağlı olarak 1997'den itibaren Moğolistan, Moğol ihrac ürünlerinin vergisinin azaltılması konusunda Rusya ile "Ticareti Serbestleştirme" ziyaretlerini başlatmıştır. Bu görüşmeler 1999 ve 2000 yıllarında Cenevre'de iki kere düzenlenmiştir (Ginsburg, 1997: 64).

İki ülke ilişkilerinde Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla başlayan durgunluk dönemi 1999 yılından itibaren tekrar canlanmaya başlamıştır. Şubat 1999'da hem Ulanbator'da hem Moskova'da iki ülkenin Dış İşler Bakanlarının katıldığı görüşmeler düzenlenmiştir. Görüşme esnasında ticari ilişkiyi genişletmek yolları aranmıştır. Aynı dönemde iki ülke arasında Moskova'da ticareti serbestleştirilecek Ortak Komite görüşmeleri yapılmıştır. Yine aynı dönemde Moğolistan Cumhurbaşkanı Rusya'yı ziyaret etmiştir. Aralık 1999'da gerçekleşen bu görüşmede 1990'dan beri iki ülke arasında yer alan en önemli meseleleri ele alınmıştır.

1999'dan itibaren Rusya'nın Moğolistan piyasasındaki yeri yavaş yavaş azalmaya başlamıştı. 90'lı yılında Rusya piyasanın % 85 sahip olurken 1999'da sadece % 25'e sahip olmuştur. Moğolistan'ın Rusya ile olan dış ticareti 1990'larda 800-900 milyon dolar olan sayı 1999'da 180-200 olarak düşük göstermiştir (MongolUlsinStatistikiinEmkhetgel, 2002: 247).

Moğolistan'da Rusça popüleritesi azalmaya başlamıştı. Önce okullarda Rusça zorunlu ders iken bu sefer Rusça ile birlikte İngilizce de zorunlu olarak öğretilmeye başlamıştır.

26 Mart 2000 yılında genel seçim ile başkan seçilen Vladimir Putin ülkenin iç ve dış sorunları ile yakından ilgilenmeye başlamıştır. Mart ayında başkan seçilen Putin, Kasım 2000'da Moğolistan'a gelmiştir. Aynı dönemde Moğolistan'da iktidara gelen Moğolistan Devrimci Halk Partisi ve Putin'in bu ziyareti iki ülke arasındaki ilişkide olumlu etki yaratmıştır. Moğolistan Devrimci Halk Partisi, Rusya'nın gözünde daha güvenilir ve ikili ilişkilerin ilerlemesinde önemli rol oynayacağı düşünülmektedir. Kasım 2000'da Putin'in Moğolistan'a yaptığı ziyareti Rusya'nın "Nezavisimaya" gazetesinde "Kremlin Moğolistan'a geri döndü" başlığı altında yayınlanmıştır. Bu ziyaret Rusya Başkanının Moğolistan'a yaptığı ikinci ziyareti olarak bilinmektedir. İlk ziyaret Başkan Leonid Brejnev tarafından 1974 yılında

yapılmıştır. Bu görüşme akademisyenler tarafından iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin gelişmesi ve iki ülke arasında yaklaşık 10 yıl devam eden sorunların çözülmesi için tasarlanmış olduğu düşünülmektedir (Batbayar, 2002: 115).

Putin'in yaptığı ziyarette iki ülke arasında 25 noktayı içeren "Ulanbator Deklarasyonu" imzalanmıştır. Moğolistan'ı BM saygı değer üyesi olarak uluslararası alandaki önemli konular üzerine odaklanmaya ve Orta Asya'daki istikrarın faktörü olarak görmeye başlamıştır.

Rus yakıtı ile ilgili iki taraf bu sorunu istikrarlı hale kavuşturmak için ekonomik ve ticari işbirliğini senelik protokole yansıtmak kararı almıştır. Rus yakıtında olan aksaklıklar Moğolistan'ın kırsal ve köylerinde büyük sorun yaratmaktadır. Moğolistan'ın Tuva Cumhuriyeti ile olan sınır bölgesinde kaçakçılık sorunu her geçen gün artık göstermiştir. İki devlet sınır ihlalini düşük seviyeye kadar götürmek için önlemler almak amaçlı anlaşmalar yapmıştır (Batbayar, 2002: 116).

Sovyetler Birliği döneminde Moğolistan'da Erdenet Bakır Fabrikası, MnRosTsvetment, Ulaanbaatar Demir yolları gibi şirketler kurulmuştur. Bu şirketlerin faaliyetlerinin artırılması hem Rusya hem Moğolistan'ın ilgi alan içerisindedir. Bu fabrikaların teknolojilerinin eskimesi ve piyasanın azalması her iki devleti kötü yönde etkilemiştir. 1987 yılında dünya çapında bakır fiyatının düşmesi Erdenet fabrikasına ciddi anlamda zarar vermiştir.

Putin döneminde Rusya Federasyonu tarım sektöründe Moğolistan Cumhuriyeti ile birlikte çalışmaya ve Moğolistan'ın sanayilerinin özelleştirilmesi için katkıda bulunacağını belirtmiştir. Bununla beraber Putin bir açıklamasında, "Moğolistan'ın bugünkü ekonomik durumu belli ve borç konusunda da hiçbir baskıda bulunmayacağı" ifadesini kullanarak ülkenin ekonomisine zarar vermeden bu problemi çözmenin yolunu aramıştır. Putin'in Moğolistan'a ziyareti esnasında ele alınan en önemli konulardan bir de uluslararası enerji konusu olmuştur. Moğolistan, Rusya tarafından Çin'de yapılacak olan elektrik santrallerinin inşaatında olduğu gibi Moğolistan'dan gaz boru ve petrol hattının geçmesi için çalışmalar yapmıştır (Ariyonzaya, 2002: 67-71).

Putin ile Bagibandi tarafından imzalanan Ulaanbaatar Deklarasyonunda 21. Yüzyılda Kuzey Doğu Asya'daki enerji projelerine iki hükümetin verdiği önem de yer almaktadır. Coğrafi konumundan dolayı Rusya Federasyonu, bu projelerin yürütülmesinde Moğolistan Hükümetine yardım edeceğini destekleyeceğini belirtmiştir.

Putin'den sonra Moğolistan'ı ziyaret eden Rusya Başbakanı olmuştu. MikailKasyanov, Moğolistan Cumhurbaşkanı NamrinEnkhbayar'ın ettiği daveti ile ülkeye gelmiştir. Bu görüşme sırasında 1995 yılından itibaren ortaya çıkan ticaret konusu konuşulmuştur. Artık bu ticaretin canlanması için faaliyetler yürütülmüştür. İki ülke ekonomik alanındaki sorunların acil çözümlenmesi için iki senelik program geliştirmeye karar vermiştir. İki ülke arasındaki ticari hacmi 1995 yılında 208 milyon dolar iken 2001 yılında bu sayı 201 milyon dolara düşmüştür. Rusya Başbakanı MikailKasyanov Moğolistan ile olan ticari ilişkisini 500 milyon dolara ulaştırmak istediğini söylemiştir. MikailKasyanovgas ile Moğolistan'ın batı ile doğusunu birleştiren karayolu projesinde Moğolistan'a yatırım yapacaklarını ve Moğolistan'dan da kömür ile et ithalatının artacağı konusunda umutlu olduğunu belirtmiştir (Ariyonzaya, 2002: 95).

2003 yılı her iki devlet için de önem taşımaktadır. Çünkü uzun zamandan beri iki ülke arasında sorun olan borç sorunu sona ermiştir. 21 Aralık 2003 yılında Moğolistan'ın Rusya Federasyonu'na olan 11 milyar borcunu Rusya Hükümeti tamamen kapatmıştır (Byambajav, 2004).

5. SOĞUK SAVAŞ SONRASI MOĞOLİSTAN'DA YAŞANAN İÇ GELİŞMELER VE KİMLİK ARAYIŞLARI

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Moğolistan'ın hangi bölgeye dahil olduğu tartışmaya başlanmıştır. Bu tartışma konusu Moğolistan'ın ekonomik alanda bağımsız bir devlet olarak gelişebilmesi açısından önem kazanmaktadır.

Soğuk Savaş döneminde Moğolistan Sovyetler Birliği'nin sadık bir üyesi olarak bilinmektedir. Doğu Bloğunun güvenlik çemberine dahildi ve bu çember Moğolistan'ın doğu bölgesinden Berlin Duvarına kadar devam etmektedir. Moğolistan Cumhuriyeti, Asya kıtasının tam merkezinde yer alan ve denize çıkışı olmayan bir devlettir. Coğrafi olarak Asya kıtasında yerleşmesine rağmen Siyasi ve ekonomik

alandaki büyük güçlerle ilişki kurduğu gibi bölgesel örgütlere de önem vermiştir.

Buna bağlı olarak, bazı Moğol akademisyenler, Moğolistan'ın kültür, tarih ve coğrafi konumu açısından Orta Asya ülkelerine daha yakın olduğunu ve bu bölgedeki yeni ortaya çıkan devletler ile iyi ilişki kurması gerektiğini belirtmiştir. Baabar'a göre Moğolistan Cumhuriyeti, Orta Asya güvenliğini sağlaması için Türkiye ile ilişkilerini geliştirmesi gerekmektedir. Türkiye ile Moğolistan bu bölgede yeni ortaya çıkan devletlere bağımsız ülkelerin örneğini sergilemelidir. Bununla beraber yeni şekillenen Orta Asya'da Japonya ile Almanya'nın faaliyetlerini daha geliştirmesi gerektiğini, bunu yapmak için de bölgedeki en önemli oyuncunun Moğolistan olduğunu söylemiştir. Yine Baabar'ın görüşlerine göre Moğolistan, Doğu Sibirya, Japonya ve Kuzey Çin'in piyasasına girebilmesi için önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Moğolistan'ın Kuzey Doğu Asya'ya dahil olması gerektiğini savunan bazı akademisyenlerde bulunmaktadır. Moğolistan'ın eski büyükelçisi olan Olzvay'da bunlardan biridir. Olzvay'a göre Moğolistan'ın Orta Asya ülkelerinden daha çok Kuzey Doğu Asya ülkeleri ile işbirliği yapması gerektiğini düşünmektedir. Moğolistan gibi Orta Asya ülkeleri de denize çıkışı olmayan ülkelerdir. Bu nedenle Moğolistan'a yardım sağlamasının zor olduğunu belirtmektedir (Byambajav, 2004). Diğer bir düşünürlerden biri Baldoo, Moğolistan'ın Kuzey Doğu Asya'ya dahil olması için gereken gerekçeyi yapmıştır. Coğrafi konum olarak Moğolistan'ın doğusu Asya Pasifik bölgesine dahil edilmektedir ve bütün nehirler ona doğru akmaktadır. Moğolistan'ın yer altı kaynakları, hayvancılık ve iklim gibi etkenlerden dolayı Kuzey Doğu Asya bölgesi ile sıkı bağlı, karşılıklı bağımlılık içerisindedir. Kuzey Doğu Asya ile Moğolistan'ın ekolojisi aynıdır. Aynı zamanda Moğolistan büyük güçleri birbirine bağlayan kavşaktır. Çin ile Rusya'yı bağlayan ve Doğu Asya'yı, Avrupa ülkeleri ile bağlayan en kısa yol sayılmaktadır. Bunları kara yolları, hava yolları ve demir yolları ile bağlayan iletişim merkezi sayılan önemli coğrafi konuma sahiptir. Bu bağlamda Moğolistan Batı dünyası ile Doğu dünyasını birleştiren bir köprü şeklindedir. Moğolistan da denize çıkışını bu bölge ile sağlayacaktır ve gelişmesi için gereken yatırım, sermaye, teknik teknolojinin kaynağı bu bölgede bulunmaktadır. Bu bölge ülkelerinin de doğal yer altı kaynakları ve geniş arazisine ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle, Moğolistan'ın geleceği için önem taşıyan bu bölge ülkeleri ile her alanda gereken işbirliğini yapmaları ve bölgesel güvenliğin sağlanması için de bütünleşme sürecine katılmaları gerektiğini belirtmektedir (Baldoo, 2003: 253).

Kuzey Doğu Asya'nın dahil olduğu Asya Pasifik bölgesi 21. Yüzyılda büyük önem kazanma olanağına sahiptir. Bu bölgede ABD ve Japonya, dünya politikasını belirlemede önde gelen Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya, Güney Kore gibi önemli ülkeler yer almaktadır. Moğolistan stratejik olarak endüstrileşmiş Güney Kore, Japonya, ABD gibi ülkeler ile işbirliği yapabilecektir. Kuzey Doğu Asya ülkelerine yakınlaşmasının diğer bir sebebi de ulusal güvenliğini sağlamaktır. Az nüfusa sahip, denize çıkışı olmayan Moğolistan iki komşusunun hiçbirine bağlı kalmamanın yolunu araması gerekmektedir. Bu konuyu kendi fikrini ortaya koyan önemli akademisyenlerden biri Batbayar'a göre "Moğolistan'ın güvenliği hem Rusya ile Çin arasındaki ilişkiden hem de Moğolistan'ın bu iki komşu devletleri ile olan ilişkiden doğrudan etkilenmektedir. Moğolistan'ın 70 yıl boyunca SSCB'nin altında onun çıkarları altında hareket ettiğini, enerji, yakıt ve petrol bakımından Rusya'ya olan bağımlılık buna örnek olabilir. Bugün ise gıda, günlük ihtiyaçlar için Çin'e bağımlı kalmaktayız ve bu nedenle de Moğolistan, Büyük güçlerin çıkarları arasında denge politikası kurması gerekmektedir. Bununla beraber uluslararası örgütlere, bölgesel kuruluşlara katılma çabasına girmekteyiz". Bu durumda Kuzey Doğu Asya bölgesinin Moğolistan'a büyük avantaj sağlayacağını belirtmiştir.

Moğolistan'da 1990'dan itibaren iki komşu devlete karşı nasıl bir politika izleneceği üzerine tartışmalar ortaya çıkmıştır. Moğolistan, Sovyetler Birliği'ne bağımlı kaldığı gibi politika izlemeyi kabul etmemiştir. 1968-1992 arası dönemde Rusya'nın Çin ile anlaşmazlığına Moğolistan ev sahipliği yapmıştır. Sovyetler Birliği, Moğolistan'a askerlerini konuşlandırmıştır. Bütün bunlardan ders alan Moğolistan, Rusya ile Çin arasında olan anlaşmazlık kendi çıkarını etkilemedikçe tarafsız kalmayı seçmektedir. Moğolistan'ın tarafsız kalmasını doğru bulmayanlarda bulunmaktadır. Zayıf ekonomiyeye

sahip ve denize çıkışı olmayan, büyük güçler arasında yerleşen bir devlet için tarafsızlık politikası uygun olmamaktadır.

Sıkı tarafsızlık ilkesinin kabul edilmesi için siyasi ve ekonomik ağırlığa sahip olunması gerekmektedir. Moğolistan için en doğru politika Moğolistan'ın jeopolitik gerçeği ve menfaatinden herhangi bir fedakârlıkta bulunmadan komşularının menfaatlerini göz önünde bulundurarak hazırlanan politika olacaktır. İki komşu devlet ile dengeli ilişki demek Moğolistan'ın güvenliğini sağlayan iyi komşuluk ilkesinin uygulanması ve her ikisi ile karşılıklı kazançlı işbirliğinin geliştirilmesi demektir. Rus akademisyen Yurii V. Tsygonav'a göre, "Moğolistan'ın yeni dış politikası iki komşu ülke arasında denge sağlamaya yöneliktir. Üç ülke (Moğolistan, Rusya ve ÇHC) arasındaki tarihi gerçekler biraz karışıktır. Rusya Moğolistan'ı 70 yıldır yönetti, Çin ise bir zamanlar Moğolistan'ın yönetimi altındaydı ve daha sonra 17. Yüzyılda hem Moğolistan hem de Çin Manchu İmparatorluğu'nun egemenliği altındaydı. Kaçınılmaz olarak Moğolistan dış politikasını belirlerken iki komşu ülkesinin menfaatlerini göz önünde bulundurması gerekmektedir. Bunun yanı sıra Moğolistan Batı ve her şeyden önce ABD ile ilişkilerini geliştirerek komşularına karşı dış dengeyi sağlamaya çalışmalıdır" (Tsyganov, 1999: 313-314).

Moğol akademisyenlere göre Moğolistan ulusal güvenlik politikasını uygulayacak siyasi ve ekonomik ağırlıktan yoksun olduğu için komşularıyla ilişkilerini dengeleyecek üçüncü güçlü devlete ihtiyaç duymaktadır. Moğolistan Dışişleri Bakanı L. Erdenechuluun'a göre: "Bu üçüncü güç Moğolistan'ın demokrasisini destekleyen ve Moğolistan'ın iki komşu devlet ile ilişkisini dengeleyebilecek güçlü devlet olmalıdır. Dolayısıyla Moğolistan'ın en büyük destekçisi Japonya'ya dikkatimizi yoğunlaştırmalıyız. Almanya da yine bu doğrultuda önemli rol oynamaktadır" (Byambajav, 2004).

Moğol siyasetçilerin ve hükümet görevlilerin çoğu ABD'ni yeni Moğolistan'ın koruyucusu ve ulusal güvenliğinin en büyük güvencesi olarak görmektedir. Moğolistan'ın şimdiki liderleri Batı ülkelerinden yatırım ve daha gelişmiş teknolojileri davet etmekte ve onların katılımlarını Moğolistan'ın geleceğini korumada etken olarak görmektedir. Başbakan Enkhbayar "Far Eastern Economic Review" dergisinde "Bu tür ülkelerle ilişkiler Moğolların siyasi, ekonomik ve psikolojik olarak kendilerini iyi hissetmelerini sağlayacaktır" demiştir (Baldo, 2003: 253). Aynı dergi şöyle bir yorum yapmaktadır: "Moğolistan'ın coğrafi özelliği, komşularının Moğolistan'a karşı tutumları ve özellikle Moğolların Çin'e şüphe ile yaklaşmaları Ulaanbaatar'ı diğer ülkelerle sıkı ilişki geliştirecek çok yönlü politika izlemeye zorlamaktadır" (Byambajav, 2004). Bu çok yönlü politikardan biri de askeri işbirliğidir. Moğolistan'ın küçük ordusu ÇHC, Rusya Federasyonu, ABD, Güney Kore, Japonya, Hindistan, Almanya ve Türkiye gibi ülkeler ile geniş çaplı ilişkiler kurabilmiştir. 2001 yılında Kazakistan'da barış gücü tatbikatına Orta Asya ülkeleri, Rusya Federasyonu ve NATO askerleri ile birlikte katılmıştır. Moğolistan NATO ile diyalog içerisinde. Bu askeri bağları özellikle de ABD ile olan Çin'i rahatsız etse de bu Moğolistan'ın iki komşu devletini dengeleme politikasının sonucudur. Kasım 2001'de ABD'i ziyareti sırasında Başbakan N. Enkhbayar Birleşik Devletler Barış Enstitüsü'nde "Moğolistan'ın terörizme karşı evrensel mücadelesi" konuşmasını yapmıştır. Bu konuşmasında Başbakan Moğolistan'ın üçüncü güçlerinin sadece Batılı ülkelerle sınırlı kalmadığını aynı zamanda Doğulu ülkelerin de olabileceğini vurgulamıştır. Kültürel olarak Hindistan, ekonomik olarak Japonya ve Güney Kore ve stratejik olarak da ABD Moğolistan'ın üçüncü müttefik güçleri olabilecektir (Batbayar, 2002: 44).

6. SOĞUK SAVAŞ SONRASI MOĞOLİSTAN-RUSYA EKONOMİK İLİŞKİLERİ

İki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler Sovyetler Birliği döneminden günümüze kadar devam etmektedir. Her iki taraf komünist dönemde oluşturulan karşılıklı ticareti devam ettirmektedir. Soğuk Savaş dönemi boyunca Moğolistan Hükümeti SSCB için temel üretim sağlama adına önemliydi. Rusya'nın Moğolistan için önemi büyüktür. Hem Sovyetler Birliği dönemi hem de günümüz döneminde Rusya Federasyonu, Moğolistan'ı gönderilen petrol ve ithalat unsuru açısından önem taşımaktadır. Günümüzde Moğolistan'ın ithalat yaptığı ikinci ülkesidir (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mg.html>).

Moğolistan ve Rusya arasındaki ekonomik ilişkisine iki devletin ticaret alanı dışında bölgesel siyasi denklem ile iki ülkenin stratejik önemi açısından da bakılması gerekir. Moğolistan, uluslararası alanda küçük devletler teorisine göre davranışlarda bulunan devletler arasında yer almaktadır. Coğrafi konumundan dolayı hem Çin Halk Cumhuriyeti ile hem de Rusya Federasyonu ile sabit güncel ilişkileri

sahiptir. Moğolistan iki komşu devlete karşı uydu devlet imajı oluşturmamak amaçlı her ikisine karşı denge politikasını uygulamaktadır.

Denge politikasının uygulanmasının yanı sıra, iki büyük güç arasında konumlanmış olması, jeopolitik yerinin önemini arttırmakta ve Rusya ile Çin arasında hakimiyet alanı çekişmesi sonucu oldukça önemli bir alan haline gelmektedir. Bunun sonucunda iki devlet de siyasi ilişkilerini pekiştirmek ve ittifak göstergesi olarak, Moğolistan ile olan ticari bağlarını ve ekonomik yatırımlarını artırma yoluna gitmektedir. Moğolistan genel olarak Rusya ve Çin arasındaki rekabetten olumlu etkilenmektedir. Rusya için Moğolistan'ın siyasi olarak jeopolitik konumu ve ekonomik olarak da hammadde ve ithalat ortaklığı önemli olduğundan, Çin ile rekabetten kaçınmayacağı bir ülkedir. Ayrıca bölgede ekonomik hakimiyet kurması için, Çin ile arasında bulunan Moğolistan birincil derecede önemlidir. Ayrıca, Moğolistan ve ABD arasında bulunan "Üçüncü Komşu Politikası" doğrultusundaki yakın ilişkileri sonucu, Rusya için ABD de Çin kadar önem teşkil etmektedir. Putin'in, ABD Savunma Politikasının 2003 yılından bu yana emperyalist olduğu yönünde yaygın bir uluslararası düşünceyle kaplanmasına rağmen, başkanlık konuşmalarında ve birçoğu yasadışı olarak nitelendirilen uygulamalarının ve bombardıman niteliğindeki söylemleri; ABD politikası için yıpratıcı etkili saldırılar yurt içinde kısa sürede memnuniyetle karşılandı. (Brezinski, 2008: 194).

Moğolistan ve Rusya arasındaki ekonomik ilişkiler sadece ithalat ve ihracat üzerine kurulu değildir. Sovyetler Birliği döneminde, Moğolistan'ın siyasi ve ekonomik olarak her adımında karar alma mekanizması Moskova'ydı. Uluslararası sistemdeki siyasi ve askeri sorunlarda çözüm mercii olduğu gibi, ekonomik problemlerde de krizleri Moskova çözmekteydi. Dolayısıyla Moğolistan'a borç verme ve ekonomik yardımda bulunma işlemini Rusya üstlenmiş oluyordu. Sovyetler Birliği dönemi devam ederken bu durum içinde buldukları ilişki dolayısıyla bir sorun oluşturmazken, Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle Moğolistan için zor zamanlar oluşturmuştur. 1990'da Moğolistan'ın 1990'daki demokratik devrimi ve Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra Rusya yardımları durdurdu, 1992'de son birliklerini Moğolistan'dan çekti ve Sovyetler Birliği'nin 1946-1990 yılları arasında Moğolistan'a verdiği yardımların geri ödemesini talep etmeye başladı. (Lawrence, 2011: 21). Dolayısıyla 1990 sonrası ikili arasındaki ekonomik ilişkiler, siyasi ilişkilerde olduğu gibi tamamen farklı bir forma geçiş yapmıştır. Rusya Federasyonu'nun ekonomik yardımlarını durdurması, Moğolistan'ın 1990 sonrası ekonomik politikasında Çin'e oldukça önemli bir yer vermiştir. Keza Rusya ile rekabet halinde olan Çin de fırsat niteliği taşıyan bu alanda yoğunlaşarak, Moğolistan'ın ithalat ve ihracattaki birinci sıradaki ortağı olmuş ve Rusya'yı geride bırakmıştır. Rusya'nın geçirdiği siyasi dönüşüm ekonomik bağlarını da etkileyerek, ekonomik partnerleri ile arasına mesafe koymuştur denilebilir. Çünkü Moğolistan küçük bir devlettir ve ekonomik gelişmesi için büyük bir gücün desteği ve yatırımı gerekmektedir. 1990 öncesi bu desteği Sovyetler Birliği'nden sağlamaktayken, 1990 sonrası ağırlığın Çin'e kayması Rusya için dikkate alınması gereken bir konuyu oluşturmaktadır. Bu bağlamda Rusya'nın son dönem ekonomi planlarında bazı alanlar öne çıkmaktadır. Rusya, trans-Moğolistan demiryoluna, uzatılmasına ve Moğolistan'da uranyum ve alüminyum madenciliğine yatırım yapacaktır. (Pacific Forum CSIS Report, Sayı: 52)

Moğolistan ve Rusya arasındaki ekonomik ilişkilerin, 1990 sonrası dönemdeki tarihi gelişimine ve imzalanan anlaşmalara bakıldığında, 1990'ların ilk yıllarından itibaren iş birliği anlaşmalarının başladığı görülmektedir. 1992 yılı için Rusya ile ticaret ve ekonomik işbirliği protokolü Haziran ayı sonunda Ulaanbaatar'da yeni Moğol-Rusya hükümetler arası ticaret, ekonomik, bilimsel ve teknik işbirliği komisyonunun ilk toplantısında imzalandı. (Sanders, 1996: 242). Bu tarihten itibaren Moğolistan ile Rusya arasındaki ilişkilerin Sovyetler döneminden farklı olarak, günümüz modern ilişkilerine dönüştüğü gözlemlenmektedir.

Moğolistan'ın Rusya ile ekonomik ilişkileri, Rusya ve Çin arasındaki ekonomik ilişkilerin niteliğine bağlıdır. Rusya ve Çin arasındaki dostane ilişkiler, Moğolistan ile kurulan işbirliğini ve bölgedeki güvenlik algısını da etkilemektedir. İki tarafın da ekonomik ilişkilerin gelişmesi için çaba gösterdiğine çeşitli yazarlar da yer vermiştir. İkisinin arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişimi özetlenirken, S.G. Lousianin'den örnek verilecek olunursa:

"Temmuz 2000'de Rusya Devlet Başkanı V.V. Putin, Çin Halk Cumhuriyeti'ne ziyarette bulundu. ÇHC Başkanı Jiang Zemin, iyi komşuluk ilişkileri, dostluk ve işbirliği anlaşmasını imzalamak amacı ile 2001 yılında Moskova'yı ziyaret ettiğini söyledi. Her iki taraf da karşılıklı ticaret ve ekonomik ilişkilerin daha da gelişmesine özellikle dikkat etmektedir." (Lousianin, 2001: 35).

Fakat bu gibi işbirliği adımlarının yanı sıra; Rusya ve Çin arasındaki bölgesel egemenlik için yapılan rekabet, diplomatik ziyaretler ve ticari anlaşmalara rağmen devam etmektedir. Bölgedeki iki büyük güç olmalarının sonucu, Moğolistan'ı da içine alan Asya bölgesi için siyasi ve ekonomik hakimiyet mücadelesi, savaş ve çatışma halinde olmasa da; iki tarafın da uyguladığı yumuşak güç politikalarına rağmen hissedilmektedir. Moskova ve Pekin'de ilan edilen ortak çıkarların yakınlığına rağmen, Kremlin'in mümkün olduğunda, Orta Asya'da diğer ülkelerin (ve eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin) yanı sıra, Moğolistan'daki Çinlilerin de altını oymak isteyeceğinden kuşku duyulmamaktadır. (Radchenko, 2010: 16). Çin'in de yapılan anlaşmalara karşın uygun koşullar sağlandığında Rusya'yı saf dışa bırakmak isteyeceği ortadadır. Bir bölgede birden fazla büyük güçte devletin bulunması, Moğolistan gibi aralarında konumlanan küçük devletler için güvenlik endişesi oluşturmaktadır. İki büyük gücün de son dönem dış politikalarında ekonomi araçlı yumuşak güç kullanması, Moğolistan siyasi ve ekonomik politikası için güvenli bir ortam oluştursa da, Rusya veya Çin'den gelecek tehdit edici olasılıklar mevcuttur. Olası bir Rusya-Çin çatışması durumunda denge politikası bozulacak olan Moğolistan böyle senaryolardan siyasi ve ekonomik olarak zararlı çıkmaktadır. Denge politikasına göre her iki ülkeyle de barışçıl ilişkiler yürütmesi, ikili arasındaki mevcut bir anlaşmazlık durumunda mümkün olmayacak ve siyasi olarak denge politikasının bozulması, ekonomik zararlara neden olacaktır. Ekonomik olarak, Moğolistan her ikisine de çok bağımlıdır: tüm petrol ürünlerinin % 98,2'si tamamen Rusya'dan ithal edilirken, ticaretinin % 89'u Çin'le yürütülmektedir. (BertelsmannStiftung'sTransformation Index (BTI), 2016: 33). Bu veriler ışığında Moğolistan'ın ekonomisi yorumlandığında, her iki ülkenin de ne kadar önemli bir paya sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Bir sonraki kısımda iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler için önem arz eden projeler ve yatırımlardan örnekler sunularak, bu etki vurgulanmış olacaktır.

Moğolistan ve Rusya arasındaki ekonomik ilişkilerin önemini ortaya koyan en önemli proje olarak, öncelikli olarak Erdenet Madencilik şirketi ele alınabilir. Maden kaynakları Moğolistan için yaşamsal önem taşımaktadır ve madencilik faaliyetleri, özellikle ekonomik, insan kaynağı gelişimi, çevre, sağlık ve güvenlik, altyapı ve hatta dış ilişkiler alanına sıçrayarak Moğol hayatının çeşitli yönlerini etkilediğinden çok önemlidir. (Yiğit, 2012: 21). Erdenet, buradaki madencilik faaliyetleri sonucu Moğolistan ekonomisi için oldukça önemli bir yer haline gelmiştir. Rusya'nın burada gerçekleştirdiği yatırımlar sonucu sadece Moğolistan için değil, Rusya için de önem arz eden bir şehirdir. Burada bulunan Erdenet Maden şirketi, Asya'daki en büyük madencilik faaliyetlerinden birini gerçekleştirmektedir. Moğolistan ile Sovyetler Birliği arasındaki anlaşma ile kurulan Erdenet Madencilik şirketi, 1978 yılında kurulmuştur ve halen yılda 26 milyon ton cevher işleyen ve yaklaşık 530.0 bin ton bakır konsantresi ve yaklaşık 4.5 bin ton molibden konsantresi üreten oldukça büyük bir komplekstir (https://www.erdenetmc.mn/en/about_us/). Kuruluş tarihinin 1978 oluşu, Moğolistan ve Rusya arasındaki ekonomik ilişkilerin Sovyetler dönemi sonrasında da sürekli olduğunu kanıtlar niteliktedir. Şirketin resmi internet sitesinin verileri doğrultusunda, yılda 26 milyon ton cevher işlendiği görülmektedir. Bu rakam işletmenin ekonomik hacminin büyüklüğünü ortaya koymakla birlikte, Moğolistan ve Rusya için ne kadar büyük bir ekonomik ortaklık olduğunu da ortaya koymaktadır.

Bu denli büyük bir oluşum, maden çıkarma ve işlemenin yanı sıra iki ülke arasındaki farklı alanlarda da yatırımların artmasını sağlamıştır. Özellikle ulaşım alanında, Moğolistan için oldukça yararlı yatırımlar yapılmıştır. Moğolistan için hem ticari hareketlilik hem de lojistik gelişme içeren bu yatırımlar, iş sağlamlığı açısından Moğol halkı için de yarar sağlamaktadır. Bünyesinde barındırdığı işçilerin büyük kısmını Moğollar oluşturmaktadır. Bu sayede Erdenet, Moğolistan için ticari, lojistik ve sosyolojik açıdan önem teşkil eden bir ekonomik merkez haline almaktadır. Fakat Moğolistan'ın iç meseleleri arasında yer alan özelleştirme konusundaki tartışmalar, Erdenet'in işletilmesi konusunda da mevcuttur. Ekonomik ve siyasi açıdan böylesine önemli ve etkin bir işletme olan Erdenet'in mülkiyet meselesi, yakın zamanda Moğol yatırımcılar ve halk için endişe içeren bir tartışma konusu haline gelmiştir. Ulaanbaatar Post bünyesindeki gazeteci JargalsaikhanDefacto'nun ifadesi, bu meseleyi ortaya koymaktadır:

“Mülkiyet özel veya halka açık olabilir. Hükümet hem özel hem de kamusal mülkiyetleri korumalı ve başkalarının - veya kendisinin - korumaya emanet edilen şeylere zarar vermesine izin vermemelidir. Bununla birlikte, Devlet Mülkiyet Daimi Komitesi, Erdenet Madencilik şirketinin ve MongolrosvetmetLLC'nin % 49'unun devlet mülkiyetine devredilmesi ve 13 Haziran 2016 tarihli 330 numaralı Hükümet Kararını geçersiz kılmak için 24 Ocak 2017'de teklifte bulundu ve bu tesislerin

“Yüzde 100” ü devlete ait şirkettir”. (<http://theubpost.mn/2017/02/05/erdenets-49-percent-stake-is-private-ownership/>).

Moğolistan’ın hem iç hem de uluslararası ekonomisinde büyük bir paya sahip olan bu işletmenin akıbeti için ortaya çıkan endişe ifade eden bu gelişme doğrultusunda, Erdenet’in Moğolistan ekonomisi için önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Erdenet Fabrikası, Moğolistan’ın iç siyasetinde olduğu kadar dış politikasında da etkili bir yere sahiptir. Rusya ile ortak yatırım olmasının yanı sıra, farklı ülkeler ile yapılan anlaşmalar ve projeler sonucu uluslararası bağlamda faaliyet gösteren işletme, Moğolistan’ın ekonomik olarak uluslararası arenada etkinliğini arttırmaktadır. Örneğin 1994 yılında ABD’li olan bir şirket ile anlaşma imzalanarak deney tesisi kuruldu. (<https://www.erdenetmc.mn/en/operation/investment/>) Bu gibi anlaşmalar ve projeler tesisin değerini arttırarak ekonomik kazanç sağlamakta ve siyasi açıdan da ülkeleri birbirine yakınlaştıracak ekonomik temelli hamlelere dönüşmektedir. Bu bağlamda Erdenet Maden işletmesi Moğolistan ve Rusya arasındaki ekonomik ilişkilerde, faaliyetleri ile büyük bir rol oynamaktadır yorumu yapılabilir.

Genel olarak Moğolistan’ın ekonomi politikası imalat ve sanayinin gelişimi üzerine kurulduğundan, Erdenet gibi ortaklıklar ve yatırımlar; Moğolistan’ın dış politika çıkarlarına uygun olduğu kadar, iç politikasındaki ekonomik hedefleriyle de örtüşmektedir. Moğolistan’ın Rusya ve denge politikasında yer alan diğer ülkeler ile oluşturduğu ekonomik ilişkilerine temel olan üç seçenek bulunmaktadır. Bunlar; maden sektörünün gelişimi; geleneksel faaliyetlerin modernizasyonu ve yeni faaliyetlerin geliştirilmesi (United Nations Industrial Development Organization, 2011).

Bu seçenekler çerçevesinde oluşturulan stratejiye uygun olarak atılan ekonomik adımlar, Moğolistan’ın dış siyaset hedefini oluşturmaktadır. Rusya ile olan ekonomik ilişkileri de hem denge politikası hem de belirlenen ekonomik hedefler doğrultusunda şekillenmektedir. Sovyetler Birliği döneminden bu yana devam eden siyasi ve ekonomik işbirliği, Moğolistan’ın dış politikasına uygun stratejiler ile ilerlemektedir. Özellikle 1990 sonrası dönemde, Moğolistan kendi oluşturduğu siyasi hedeflerine ve stratejilerine uygun adımlar atarak, dış politikadaki çıkarlarına yönelik anlaşmalar ve ortaklıklar oluşturma fırsatı elde etmiştir. Sovyetler dönemindeki uydu devletin yerine, karar alma mekanizmasını büyük güçler ile olan ilişkilerini göz önüne alarak oluşturan, küçük bir devlet fakat rasyonel seçimleri olan bir devlet olduğu söylenebilmektedir. Rusya ile olan siyasi ve ekonomik ilişkileri de, Çin ve bir sonraki bölümde ele alınacak olan ABD arasında denge politikasındaki yeri doğrultusunda şekillenmektedir. 1990 sonrası Moğolistan dış politikasındaki Rusya’nın önemi, bahsedilen siyasi ve ekonomik gelişmeler doğrultusunda, Moğolistan’ın uluslararası arenadaki yerini korumak amacıyla geliştirdiği stratejilerine uygun olarak, güncel bir şekilde korunmaktadır.

7. SONUÇ

Moğolistan Cumhuriyetinin Rusya Federasyonu ile olan ilişkileri 1990 öncesi ve sonrası olarak iki dönem üzerinden incelenmiştir. Bu iki dönem birbirinden önemli farklılıklar ile ayrılmaktadır. Soğuk Savaş döneminde ise SSCB olarak, Moğolistan’ı hem siyasi hem ekonomik bağlamda hakimiyeti altına almış Rusya’yı görüyoruz. Manchu İmparatorluğundan sonra ortaya çıkan Çin hakimiyetinden kurtulmak amaçla SSCB’ye yaklaşan Moğolistan, Doğu Bloğu’nun sadık bir üyesi haline gelmiştir. 1921 devrimi ile ideolojik olarak Moğolları kendi etkisi altına almaya başlayan SSCB, zamanla Moğolistan’da kızıl ordusunu bulundurarak Moğolistan’ı bir uydu devlet olarak görmüştür. Sovyetler Birliğinin yıkılması ile uluslararası alanda tamamen bağımsız bir ülke olarak ortaya çıkan Moğolistan, Rusya ile ilişkilerine temkinli yaklaşmıştır. Oluşturulan denge politikası, Çin Halk Cumhuriyetine ekonomik dolayısıyla siyasi olarak yakınlaşarak birinci dereceden ortaklıklar kurmasının temelinde Soğuk Savaş dönemindeki Moğolistan algısı yer almaktadır. Moğolistan’ın 1990 sonrası dış politikasının temelini ulusal bağımsızlığının korunması ile uluslararası sistemde güven içinde var olabilme unsurları oluşturmaktadır.

1990 sonrası dönemde Moğolistan üzerindeki Sovyetler Birliğinin etkisi kayıp olunca, uluslararası sistemin ve Moğolistan’ın değişime uğrayan dış politika doğrultusunda ikili ilişkiler modernleşme sürecine girmeye başlamıştır. Moğolistan, Çin ile ticari ilişkilerini geliştirmesi, uluslararası örgütlere üye olabilmesi, ABD gibi müttefikler edinmesi gibi önemli adımları SSCB döneminde uygulayamamıştır. Moğolistan uydu bir devlet olarak bilinen bu pozisyonuna geri dönmek için

bağımsızlığından sonra dış politikasının ana unsuru olarak denge politikasını uygulamaya başlamıştır. Bu açıdan baktığımız zaman Moğolistan'ın demokratikleşmesi ve modernleşmesi sürecinde Rusya'nın önemli rol oynadığını görmekteyiz.

Günümüzde uluslararası alanda diğer devletler gibi demokratik çizgi ile ilerleyen Moğolistan için Rusya hala önemli bir aktördür. Aynı şekilde Moğolistan da, Rusya dış politikasında önemini kayıp etmemiştir. Moğolistan'ın jeopolitik yerinin önemi, gerek ekonomik ve gerekse askeri alandaki önemi Rusya dış politikası için önemlidir. Çin'in Moğolistan'ı kendi parçası olarak gördüğü gibi Rusya da, Moğolistan'ı tampon bölge olarak nitelendirmektedir. Moğolistan, doğrudan Çin Halk Cumhuriyeti ve Güney Asya'ya gidilen bir kapı olduğu için askeri bakımından da önem kazanmaktadır. Bütün bu stratejik planlar, Moğolistan'ın bağımsızlığından sonra oluşturduğu politikalar çerçevesinde şekillenmektedir. Soğuk Savaş dönemi ve Soğuk Savaş sonrası dönemdeki ikili ilişkilerdeki en önemli fark, Moğolistan'ın bağımsız bir oyuncu olarak sisteme katılabilmesidir.

Doğu Bloğu olarak bilinen SSCB, 1990 sonrası değişen uluslararası sistemde güçlü bir devlet olarak yer almaya başlamıştır. Çok kutuplu sistemde Rusya Federasyonu'nun dış politikaları da değişime uğramıştır. Ekonomik ilişkilere ağırlık veren ve yumuşak güç politikasını uygulayan Çin Halk Cumhuriyeti gibi Rusya Federasyonu da modernleşen karar alma mekanizması ile uluslararası alanda kendini göstermektedir. 1990 sonrası Moğolistan ile barışçıl diplomatik ilişkilerini geliştirmiştir. Hem askeri hem siyasi ortaklığa dayanan stratejik ilişki kurmuştur. Moğolistan'ın modernleşme sürecinde ekonomik ortaklığa önem veren Rusya Federasyonu, her iki devletin hem bölgesel hem ulusal çıkarlarına dayanan adımlarda bulunmaktadır. İki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler Sovyetler döneminden beri modernize edilmiş durumda halen devam etmektedir. Moğolistan'da bulunan ve Rusya'nın desteklediği, zamanında iki ülke arasında sorun haline gelen, Erdenet Maden Şirketi bunun bir kanıtıdır.

KAYNAKÇA

- ARİYUNZAYA, H. (2002). "Mongolia Russian Relations", *Mongolia in the World, Ulaanbaatar, Ministry of ForeignAffairs of Mongolia*, s. 92.
- BALDOO, B. (2003). "MongolUlsinGadaadKharilttaa", *Ulaanbaatar, Interpress*, s. 253.
- BATBAYAR, TS. (1993). "Mongolia in 1992", *AsianSurvey*, Vol. 33, No. 1, s. 65.
- BATBAYAR, TS. (1994). "Mongolia in 1993", *AsianSurvey*, Vol. 34, No. 1, p. 44.
- BATBAYAR, TS. (1998), "Open MongoliaandMongol-Russian Relations", *TheMongolianJournal of InternationalAffairs*, No. 5, p. 42.
- BATBAYAR, TS. (2002). "Mongolia'sForeignPolicy in the 1990's", *Ulaanbaatar, İnstitute for Strategic Studies*, s. 102.
- BAYARKHUU, D. (1998). "OlonUlsinKharilttaa, DelkhiinShineDegJoram", *Ulaanbaatar, MUİS OlonUlsinKharilttaaniiDeedSurguuli*, s. 69.
- BestelsmannStiftung'sTransformationIndex, (2016), BestelsmannStiftung, *BTİ 2016-Mongolia Country Report*, p. 33.
- BREZİNSKİ, Z. (2008). "Putin'sChoice", Editörler: LENNON, A.T.J. ve KOZLOWSKİ, A. , *Gloval Powers in the 21st Century: StrategiesandRelations*, MIT Yayınları, Cambridge, s. 194.
- BYAMBAJAV, D. (2004). "1990 sonrası Moğolistan Dış Politikası", *Yüksek Lisans Tezi, Ankara*.
- DUGERSUREN, M. ve KHOSBAYAR, O. (1988). "Diplomat Ajilgaa, Diplomat AlbanyUndes", *MUİS, OlonUlsinKharilttaaniiDeedSurguuli, Ulaanbaatar*, s. 28.
- GİNSBURG, T. (1997). "Mongolia in 1996", *AsianSurvey*, Vol. 37, No. 1.
- GOYAL, H. (1999). "A Development Perspective on Mongolia", *AsianSurvey*, Vol. 39, No. 4, p. 634.
- HOSKİNG, G. (2006). "Rusya ve Ruslar: Erken Dönemden 21. Yüzyıla", *1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul*, s. 84.

- KARAMAN, T. (2017), "Soğuk Savaş sonrası Moğolistan Dış Politikasının Çin, Rusya ve ABD ekseninde İncelenmesi", *Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi*.
- LAWRENCE, S. V. (2011). *Mongolia: Issues for Congress*, Congressional Research Service Yayınları, s. 15-21.
- LOUSIANIN, S. G. (2001). "Economic Policy of Russia in the North East Asia", Editör: BATBAYAR, TS., *Role of Mongolia for Peaceful and Stable Development on North East Asia*, s. 35.
- _____, "Mongol Ulsin Undesnii Statistikiin Gazar, Mongol Ulsin Statistikiin Emkhetgel 2001", *Ulaanbaatar, 2002*, Pasific Forum CSIS Report, No. 52, p. 1.
- RADCHENKO, S. (2010). "Mongolia Between Russia and China", *The Great Fears of Afghanistan*, LSE Ideas Journal, No. 4, p. 16.
- SANDERS, Alan J. K. (1996). "Foreign Relations and Foreign Policy", Editörler: BRUUN, O. ve ODGAARD, O., *Mongolia in Transition*, Nordic Institute of Asian Studies, s. 219.
- TUMURCHULUUN, G. (1999). "Mongolia's Foreign Policy Revisited: Relations with Russia and PRC into the 1990s", Editörler: KOTKIN, S. ve ELLEMAN, B. A. *Mongolia in the Twentieth Century: Landlocked Cosmopolitan*, M. E. Sharpe Yayınları, New York, s. 280.
- TSYGANOV, Y. (1999). "Russia and China", *Oxford University Press*, ss. 313-314.
- United Nations Industrial Development Organization (2011), "Development Policy and Strategic Research Branch, Regional Strategies and Field Operation Division", *Strategic Directions on Industrial Policy in Mongolia*.
- YİĞİT, S. (2012). "Mongolia: A Development Democracy and a Magnet for Mining", *ORSAM Raporu*, No. 113, p. 21.
- <http://www.nytimes.com/1986/07/29/world/excerptsfrom-gorbachev-s-speech.html>, (16.05.2018)
- <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2017/mongolia>, (17.03.2018)
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mg.html>, (25.03.2018)
- https://www.erdenetmc.mn/en/about_us, (06.06.2018)
- <http://theubpost.mn/2017/02/05/erdenets-49-percent-stake-is-private-ownership>, (02.07.2018)
- <https://www.erdenetmc.mn/en/operation/investment>, (10.08.2018)
- http://chuluut.ucoz.com/download_files/Mongoliin_nuuts_tovchoo.pdf, (26.04.2018)